

КРЕАТИВНОТО СЧЕТОВОДСТВО – ХАРАКТЕРИСТИКА И ЕТИЧНИ АСПЕКТИ

Гл. ас. д-р Ралица Данчева, СА „Д. А. Ценов” – Свищов

Понятието „креативно „счетоводство” е сравнително ново явление за нашата счетоводна теория и практика. Въпросите свързани с него не са застъпени в нашата счетоводно-икономическа литература, независимо че това е направено в трудовете на много чуждестранни автори в областта на счетоводството. Несъмнено може, да се дадат множество примери за творческия подход, който се прилага в различни дейности и ситуации. В съвременните условия, когато управлението на предприятието се сблъсква с множество проблеми, областта на приложение на творческия подход значително се разширява. До неотдавна творческият подход се е свързвал преди всичко с изследователските дейности и съвсем не се е свързвал със счетоводството, но сега все по-често се използва и в тази сфера.

Общоприето определение за креативно счетоводство не съществува. Различните автори дават различни дефиниции за „креативното счетоводство”, като акцентират върху различни негови аспекти и специфики. Използването на счетоводните манипулации в различните страни е чрез използване на различни термини за това.

Терминът „креативно счетоводство” е въведен през 1986 г. от британския бизнес журналист Грифитс¹. Креативното счетоводство се нарича още „творческо счетоводство”, „манипулирано счетоводство” („fiddling the book”), „козметично отчитане” („cosmetic reporting”), „готвене на книгите” (“cooking the books”), „агресивно счетоводство” (“aggressive accounting”), „масаж на цифрите” (“massaging the numbers”), „управление на печалбата” (“earnings management”), но същността е една и съща. Предпочитан термин в САЩ и следователно в по-голямата част от икономическата литература по този въпрос е управление на печалбата (“earnings management”), но в Европа се използва термина креативно счетоводство. Този термин ще бъде използван и в настоящия доклад, тъй като счетоводните манипулации включват преди всичко баланса, отколкото управление на печалбата. В доклада ще се обърне внимание на счетоводните манипулации във финансовите отчети.

Понятието „креативно счетоводство” е сравнително нова за нашата теория и практика, и сравнително малко изследвано. Появата му

¹ GRIFFITHS, I. Creative accounting. London: Sidgwick & Jackson, 1986, p. 1.

е свързана с промените в системата на счетоводството и приложимите счетоводни стандарти. С цел блокиране на начините за манипулиране на финансовите отчети и с цел увеличаване прозрачността на финансовите отчети са извършени множество промени в счетоводните стандарти, но техниките за манипулиране се променят с времето и „творчеството“ в счетоводството продължава, да съществува. В същото време някои от тези добронамерени промени водят до нови възможности за „творчество“ в счетоводството. От друга страна действащата счетоводна нормативна уредба позволява голяма гъвкавост при приложението ѝ, като дава възможност за много субективни преценки и предположения, тъй като не предлага решения за всички събития настъпили в стопанския живот на предприятието. Действащата нормативна уредба урежда въпросите по принцип и поради тази причина дава възможност на счетоводителите да подхождат „творчески“ при съставянето на финансовите отчети.

Креативното счетоводство е манипулиране на финансовите данни, обикновено съобразно буквата на закона и счетоводните стандарти, но срещу техния дух и със сигурност без да предоставя „вярна и честна“ представа за предприятието, за неговото финансово състояние и финансови резултати². Следователно манипулацията на финансовата информация е изкривена представа, отклонение от финансовото състояние, създаване на невярна представа за финансовата стабилност на предприятието. Изопачаването на финансовата информация създава голяма асиметрия на информацията за ползвателите на финансовите отчети и влияе върху вземането на решения.

Съгласно финансовият речник на Farlex определението за „креативно счетоводство“ е следното: практика за признаване на приходите, който прави предприятието, да изглежда по-добре, отколкото при съобразяване със счетоводните стандарти. „Използването на агресивна техника е с цел създаване на по-висок финансов резултат, по-висока доходност на акции“³.

Друго определение за „креативно счетоводство“ го представя като всички финансови и счетоводни практики, които са творчески и заблуждаващи, но не непременно незаконни или отклоняващи се от стандартните процедури⁴.

„Креативното счетоводство“ в речниците е определено като използване на една или повече счетоводни опции, с цел представяне на финансовия резултат в най-добрата светлина. Въпреки това креатив-

² Creative accounting <http://moneyterms.co.uk/creative-accounting/>

³ <http://financial-dictionary.thefreedictionary.com/creative+accounting>

⁴ <http://www.dictionary.com/browse/creative-accounting>

ното счетоводство не е незаконно само по себе си, ако правилата се изтласкат твърде далеч предприятието може да се сблъска с проблеми с регулаторните органи⁵.

Креативното счетоводство се определя също, като съвкупност от законови методи, чрез които счетоводителите, използвайки своите професионални знания повишават привлекателността на финансовите отчети на заинтересованите лица и намаляват данъчната тежест за компанията за която работят⁶.

Следователно може да се обобщи на база горепосочените дефиниции, че креативното счетоводство има две страни: положителна и отрицателна, в зависимост от това дали методите попадат извън действащата нормативна уредба, или не. Когато се използва умишлено изкривяване на финансовите отчети и въвеждане в заблуда на инвеститорите, кредиторите и други заинтересовани лица, креативното счетоводство се възприема негативно. В този случай креативното счетоводство се характеризира като манипулирано счетоводство. За положително може да се счита креативното счетоводство, когато се използва без да се нарушава пряко законодателството, когато се прилага при липсата на счетоводни методи. Въпреки това, термина „креативно счетоводство” на практика има негативно значение и е наречено още „данъчно изглаждане” (“tax smoothing”), и се използва за да се посочи точно обратното на „последователно” и „консервативно”. Следователно като се има предвид, че креативното счетоводство не означава непременно нарушаване на законовите разпоредби и професионалното законодателство, може да се говори за положително и отрицателно креативно счетоводство⁷.

Въпреки това понякога е трудно да се различи ясно, кога агресивното счетоводство се превръща в незаконно. Според Gerboth⁸ рационалността и обективността на счетоводството са базирани на нивото на рационалност и обективност на лицето, което интерпретира правилата. Въпреки всичко креативното счетоводство може да се превърне в криминално деяние, в зависимост от щетите, които причинява на потребителите на финансови отчети.

Ако изследването се базира на по-горе споменатото може, да се заключи, че креативното счетоводство се отнася до процеса на при-

⁵ <http://www.yourdictionary.com/creative-accounting>

⁶ Словари и енциклопедии и Академике <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1532331>

⁷ **MARDALA, R.** and other. Creative Accounting: from Creativity to Misuse. Singidunum University International Scientific Conference, 2014, p. 5. Web site: <http://finiz.singidunum.ac.rs/portal/wp-content/uploads/sites/3/2014/12/5-7.pdf>

⁸ **GERBOTH, D.** Conceptual Framework: Not Definitions, but Professional Values, Accounting Horizons, vol. 1, № 3, 1987, pp. 1-8.

лагане на счетоводните процедури и методи, които изискват солидни счетоводни знания, които се използват, за да се манипулират балансовите позиции и техните стойности. Ако има нарушаване на счетоводното законодателство, включително и на приложимите счетоводни стандарти по време на този процес, тогава креативното счетоводство може да се превърне в измама и незаконно финансово отчитане. Множеството счетоводни скандали са в полза на твърдението, че манипулациите във финансовите отчети са с цел да се покаже по-добър резултат от постигнатия, с цел да се получат бонуси; или надценяване на активите, което може да доведе до неоправдано отпускане на кредити и др. Креативното счетоводство се прилага на ръба на незаконната финансова отчетност, тъй като използва „творчески“ счетоводни техники, които водят до по-добро представяне на финансовото състояние и рентабилност.

Според Belak⁹ гъвкавостта на финансовата отчетност, която води до подправена финансова отчетност е креативно счетоводство, което попада извън законовата рамка на финансовата отчетност. Следователно може да се заключи, че има тънка линия между използването на положителните методи на креативното счетоводство и действия, които приличат на измама. В следващите редове на доклада ще се изследва креативното счетоводство от неговата отрицателна страна.

Креативното счетоводство означава различни неща за различните учени. За целта ще се проучат различните дефиниции дадени за креативното счетоводство. Според Semol креативно счетоводство е процес, който се свързва с въпросите за оценката, конфликтни въпроси и събития¹⁰. Тази гъвкавост дава възможност за манипулации, измами и неточно представяне. Следователно счетоводителите използват знанията си за счетоводните правила, за да манипулират данните.

Според Amat, Blake и Dowds¹¹ креативното счетоводство е процес, при който счетоводителите използват своите знания за счетоводните правила, за да манипулират отчетните данни. Креативното счетовод-

⁹ **BELAK**, V. *Poslovna forenzika i forenzičko računovodstvo - Borba protiv prijevare*, Croatia, Zagreb, Belak Excellencs, 2011. <http://finiz.singidunum.ac.rs/portal/wp-content/uploads/sites/3/2014/12/5-7.pdf>

¹⁰ **SALOME** E. N. and others. The effect of creative accounting on the job performance of accountants (auditors) in reporting financial statement in Nigeria. 2012, Kuwait Chapter of Arabian Journal of Business and Management Review Web site: <http://www.omicsonline.com/open-access/the-effect-of-creative-accounting-on-the-job-performance-of-accountants-auditors-in-reporting-financial-statement-in-nigeria-2224-8358-1-173.pdf>

¹¹ **AMAT**, O., Blake, J., and Dowds, J. (1999). The ethics of creative accounting. 1999, from the EconPaper Web site: <http://www.econ.upf.edu/docs/papers/downloads/349.pdf>

водство е изследвано от различна перспектива от Schipper, който го разглежда като умишлено намаляване на потока от приходи от нивата считани за нормални за предприятията. Подобна дефиниция за креативното счетоводство дава Barnea¹², като го определя като преднамерено колебание на „някакво ниво на доходите, считани за нормални”.

Съгласно Kamal Naser¹³ креативното счетоводство е превръщане на финансово счетоводните цифри от това, което са всъщност, в това което съставителя желае, като се възползва от съществуващите правила и или игнорира някои от тях.

По думите на Merchant и Rockness¹⁴ креативното счетоводство е всяко действие от страна на ръководството, което се отразява на отчитане на приходите, което осигурява недействително икономическо предимство на предприятието и може в дългосрочен план може да се окаже пагубно, в действителност.

Според дефиницията на Кизь креативно счетоводство или творческо счетоводство е дефинирано като съвкупност от законови методи, посредством които счетоводителите използвайки своите професионални знания, повишават привлекателността на финансовия отчет за заинтересуваните лица и намаляват данъчната тежест на компаниите за които работят¹⁵.

В обобщение може да се посочи, че креативното счетоводство е свързано с използването на счетоводни практики, които не са извън рамките на закона и счетоводните стандарти, но противоречат на духа и на двете, т.е. креативното счетоводство се възприема като легална форма на счетоводни манипулации, целящи заблуда на потребителите на финансови отчети.

Целта на креативното счетоводство в различните страни е различна, в зависимост от нивото на икономическото им развитие и различните счетоводни системи. На база на множеството изследване, които се занимават с въпросите за мотивацията на склонността към счетоводни манипулации може да се посочи, че един от най-важните мотиватори е данъкът¹⁶. Следователно една от главните цели е нама-

¹² **BARNEA**, A. J. R and Sadan, S. Classificatory smoothing of income with extraordinary items. *The accounting Review*, 1976, p. 110-112.

¹³ **NASER**, K. *Creative financial accounting: its nature and use*, Hemel Hempstead: Prentice Hall, 1993.

¹⁴ **MERCHANT**, K. A. and Rockness, J. The ethics of managing earnings: an empirical investigation, *Journal of Accounting and Public Policy*, 1994, pp. 79-94.

¹⁵ **КИЗЬ**, В. В. *Формирование креативного учета. Новосибирский государственный университет экономики и управления „НИИХ”*
http://old.nsuem.ru/edu/ieus/chairs/buch/science/disersovet/report_kiz_271011.php

¹⁶ **MAMO**, J. and A. Aliaj. Accounting manipulation and its effects in the financial statements of Albanian entities. *Interdisciplinary Journal of Research and Development*,

ляване на данъчната тежест. Друга цел може да бъде подобряване на финансовите отчети, чрез възползване от вратичките в правилата, за да изглеждат примамливо за привличане на инвеститори и кредитори.

Сред най-често срещаните манипулации в нашата страна могат да се посочат намаляване на финансовия резултат, с цел плащане на по-малко данъци; увеличаване на финансовия резултат, с цел представяне в по-благоприятна светлина на предприятието пред инвеститорите, кредиторите, акционерите и други лица; изкривяване на действителното имуществено състояние на предприятието, чрез неправилна оценка на активите, преоценка на вземанията и задълженията и др.

Най-често срещаните способности за целенасочено въздействие върху финансовия отчет, с цел повлияване на финансовия резултат са¹⁷: неправилно признаване или непризнаване на даден актив за разход; подценяване или надценяване на активите и пасивите; неправилни методи за амортизация; използване на алтернативни счетоводни методи за изписване на материалните запаси; неправилни счетоводни записвания; признаване на фиктивни разходи, както и такива, несвързани с дейността; други счетоводни трикове¹⁸.

Когато се говори за манипулации в счетоводството не може да се пропусне въпроса за етиката. Етиката в счетоводството се отнася до морала и преценката, които професионалистът следва при извършване на счетоводната си работа. Отличителен белег на счетоводната професия е отговорността към обществото. Счетоводната информация има за цел да покаже на обществото реалното финансово и имуществено състояние на предприятието. За да заслужат общественото доверие във високото качество на професионалните услуги счетоводителите трябва да се стремят към спазване на етичните принципи и съблюдаване на нормативната уредба. За съжаление с течение на времето счетоводството се превръща в инструмент за изкривяване на счетоводната информация. По този начин счетоводството губи своята независимост и става все по-агресивно. Мотивите за изкривяване на

2014, № 2, p. 55. Web site: http://www.uamd.edu.al/new/wp-content/uploads/2015/07/11.-J.Mamo_.pdf

¹⁷ Счетоводни измами и манипулации на финансовите отчети <http://www.microfinance-bg.com/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8-%D1%81%D1%87%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8-%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D0%B0%D0%BC%D0%B8-371.html>

¹⁸ Отчитане на сделки и събития в един отчетен период, вместо в друг; прикриване и неоповестяване на различни факти, които могат да окажат влияние върху счетоводния резултат; кредитни сделки между свързани лица с фиктивни лихви; фиктивни доставки и продажби; неправилно признаване на приходи; фалшификация на първични счетоводни документи и др.

имуущественото и финансовото състояние на предприятието, могат да бъдат следните¹⁹: получаване на кредити при по-добри условия; участие в тръжни процедури, особено за обществени поръчки; привличане на инвеститори; сключване на договори с контрагенти за участие в съвместни проекти; привличане на нови инвеститори; атрактивност на акциите и привличане на акционери; скриване на неправилни сделки и управленски решения; плащане на по-малко данъци; ощетяване на акционерите и съдружниците, чрез плащане на по-малко дивиденди; предстояща приватизация; оказване на влияние на борсовата цена и на търговията с акции на предприятието на фондовата борса; други.

Креативното счетоводство представлява огромно предизвикателство за счетоводната професия. Изключително трудно е да се направи една етична линия на креативното счетоводство, когато общите счетоводни принципи често позволяват множество счетоводни методи, които предприятията могат да използват при изчисляване на някои елементи. Счетоводителите трябва да са наясно с линията между иновативното използване на техниките на креативното счетоводство и злоупотребите с тях.

В заключение настоящият доклад не претендира за изчерпателност при изследване на креативното счетоводство. Извън обхвата на настоящата разработка останаха такива аспекти, като изследване на положителната страна на креативното счетоводство, въпросите свързани с професионалната преценка на счетоводителите и др. Посочените аспекти могат, да се използват като основна насока за продължаване на изследването по темата.

СПИСЪК С ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

1. Amat, O., Blake, J., and Dowds, J. (1999). The ethics of creative accounting. 1999, from the EconPaper Web site: <http://www.econ.upf.edu/docs/papers/downloads/349.pdf>
2. Barnea, A. J. R and Sadan, S. Classificatory smoothing of income with extraordinary items. *The accounting Review*, 1976.
3. Belak, V. *Poslovna forenzika i forenzičko računovodstvo - Borba protiv prijave*, Croatia, Zagreb, Belak Excellencs, 2011.
4. Gerboth, D. Conceptual Framework: Not Definitions, but Professional Values, *Accounting Horizons*, vol. 1, № 3, 1987.

¹⁹ Защо се манипулират финансовите отчети <http://www.microfinance-bg.com/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8-%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BF%D1%83%D0%BB%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F-%D0%BD%D0%B0%D1%84%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B8-%D0%BE%D1%82%D1%87%D0%B5%D1%82%D0%B8-370.html>

5. Griffiths, I. Creative accounting. London: Sidgwick & Jackson, 1986.
6. Naser, K. Creative financial accounting: its nature and use, Hemel Hempstead: Prentice Hall, 1993.
7. Mamо, J. and A. Aliaj. Accounting manipulation and its effects in the financial statements of Albanian entities. Interdisciplinary Journal of Research and Development, 2014, № 2. Web site: http://www.uamd.edu.al/new/wp-content/uploads/2015/07/11.-J.Mamo_.pdf
8. Mardala, R. and other. Creative Accounting: from Creativity to Misuse. Singidunum University International Scientific Conference, 2014, p. 5. Web site: <http://finiz.singidunum.ac.rs/portal/wp-content/uploads/sites/3/2014/12/5-7.pdf>
9. Merchant, K. A. and Rockness, J. The ethics of managing earnings: an empirical investigation, Journal of Accounting and Public Policy, 1994.
10. Salome E. N. and others. The effect of creative accounting on the job performance of accountants (auditors) in reporting financial statement in Nigeria. 2012, Kuwait Chapter of Arabian Journal of Business and Management Review Web site: <http://www.omicsonline.com/open-access/the-effect-of-creative-accounting-on-the-job-performance-of-accountants-auditors-in-reporting-financial-statementin-nigeria-2224-8358-1-173.pdf>
11. Кизь, В. В. Формирование креативного учета. Новосибирский государственны университет экономики и управления „НИНХ” http://old.nsuem.ru/edu/ieus/chairs/buch/science/disersovet/report_kiz_271011.php
12. Словари и энциклопедии и Академике <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1532331>
13. Creative accounting <http://moneyterms.co.uk/creative-accounting/>
14. <http://financial-dictionary.thefreedictionary.com/creative+accounting>
15. <http://www.dictionary.com/browse/creative-accounting>
16. <http://www.yourdictionary.com/creative-accounting>
17. Защо се манипулират финансовите отчети <http://www.microfinance-bg.com/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8-%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BF%D1%83%D0%BB%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F-%D0%BD%D0%B0%D1%84%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B8-%D0%BE%D1%82%D1%87%D0%B5%D1%82%D0%B8-370.html>
18. Счетоводни измами и манипулации на финансовите отчети <http://www.microfinance-bg.com/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8-%D1%81%D1%87%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8-%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D0%B0%D0%BC%D0%B8-371.html>